

«Arrelar vol dir pertànyer, vol dir ser prou d'un lloc com per considerar que es té tot el dret de sentir-te'n part [...]. I per pertànyer cal teixir una densa xarxa feta de coneixement, d'afectes, d'experiències i de records.». En el cas d'Hajat El Hachmi aquesta xarxa és feta també de lectures i relats: les lectures a la biblioteca pública, les històries del seus "avis" literaris (Rodoreda, Tísner, Calders). La literatura obre una finestra a la intimitat llegida, que substitueix la intimitat desconeguda de les persones de l'entorn. La literatura és també per a l'escriptora un exercici per a cercar el ritme dels relats íntims de les dones de la família al Marroc i per a recuperar la memòria («sense memòria no hi arrelament»); «la memòria és la intimitat de la història», memòria dels orígens, memòria de la geografia que l'envolta, memòria de les dones. Feminisme, literatura i afectes reals configuren un lloc on arrelar.

Mercè LORENTE
Universitat Pompeu Fabra
Institut d'Estudis Catalans

Contribucions de la Càtedra Màrius Torres a l'any de celebració del 75è aniversari de la mort del poeta (26 i 27 d'octubre de 2017). — La segona edició del Simposi Internacional Màrius Torres (la primera tingué lloc el 2010, amb motiu dels cent anys del naixement del poeta), coincidint amb el 75è aniversari de la seva mort i el 70è de la publicació, per primer cop, de les seves *Poesies*, aconseguí d'aplegar una sèrie d'actes culturals amb estudiosos, disciplines i esdeveniments de tota mena.

Val a dir que una setmana abans de la celebració del Simposi, que tingué lloc els dies 26 i 27 d'octubre de 2017, la Càtedra Màrius Torres presentà a l'Institut d'Estudis Ilerdencs els dos volums que havia editat per commemorar aquestes efemèrides: *De poeta a poeta. 36 poetes comenten poemes de Màrius Torres i Tries de poemes (1938)*. El primer és un diàleg polifònic entre el poeta lleidatà i altres poetes d'arreu dels territoris de parla catalana i de totes les generacions i estètiques, els quals, des de la seva perspectiva personal, fan la lectura d'un poema de Màrius Torres triat per ells mateixos, de manera que el llibre esdevé, també, una antologia col·lectiva del nostre poeta feta per poetes. El segon és un facsímil de dos dels reculls que Torres va fer l'any 1938: *Totes les poesies* i *Tria de poesies de Màrius Torres per a Joan Sales*, el qual és la segona entrega del que, amb el títol de *Primers reculls (1927-1936)*, va editar la Càtedra el 2010.

I la nit abans de la inauguració del Simposi, la Càtedra organitzà al Cafè-Teatre de l'Escorxadó la presentació de *Sfinxul din noi. Antologie poeticã*, antologia bilingüe català-romanès feta per Jana Balacci Matei, seguida d'un debat amb altres traductors de Torres que també van intervenir en el Simposi: al rus (Olga Nikolaeva i Andrei Rodoski) i a l'alemany (Àxel Sanjosé).

El dijous dia 26 s'inicià el Simposi, inaugurat amb els parlaments protocol·laris i la conferència del professor Enric Bou (Universitat Ca' Foscari de Venècia) «Situació de Màrius Torres en el context de la poesia europea de la primera meitat del segle xx», a la qual van seguir una sèrie de comunicacions centrades en l'anàlisi del context artístic i literari del poeta. Així, Jordi Malé (UdL) descriví les relacions de la literatura dels primers anys del segle xx amb la resta d'expressions artístiques i, en particular, amb les arts plàstiques, i Arnau Vives (UB) analitzà la visió orientalista de Marià Manent a través de diverses publicacions i traduccions, mentre que Andratx Badia (Universitat de Santiago de Compostel·la) introduí una anàlisi geopoètica de l'obra de Màrius Torres: com era la Lleida que es mostrava als seus ulls quan ell l'escrivia? I com es diferencia de la que presentava l'altre gran poeta de la ciutat, Magí Morera, o de la ciutat en què nosaltres vivim?

Després, s'encetaren les lectures pròpiament dites de l'obra de Torres. Començà Lluís Alpera (UA), amb un acostament personal amb referències al simbolisme, la lírica de paraules nobles i la

musicalitat del vers. Laia Suades (UPF) examinà la figura de l'àngel, recurrent en la poesia de Màrius Torres, amb valors diferents: a voltes portador de mort a voltes d'esperança, redemptor, guia... i portaveu, també, dels sentiments del poeta. Finalment, Núria Perpinyà (UdL) en tractà els motius de la caiguda i el vertigen a partir de tres poemes: tibant-ne el cordam lèxic («abims», «cingles», «vall», «cima», «reposar», «carena», «Orfeu», «cel»...), en pouà els escenaris que el poeta lleidatà volgué expressar-hi.

El Simposi, però, no es limità a l'estudi estricte de l'obra de Màrius Torres, sinó que inclogué altres tipus d'actuacions: una taula rodona amb els poetes Amat Baró, Dolors Miquel i Eduard Sanahuja, un espectacle literari a la seu de l'Orfeó Lleidatà —*Entre dos desembre, la primavera*, ideat i dirigit per Rosa Mesalles—, presentacions de noves obres, una ruta literària, música... I teatre: Albert Mestres (Institut del Teatre) es referí a l'única peça que va escriure el poeta (*Una fantasia com n'hi ha poques*) com una obra coherent amb el context en què s'escriu, d'èxit del teatre noucentista i d'introducció del cinema sonor, amb influència de la literatura anglosaxona i, en especial, d'Oscar Wilde.

Quant a les comunicacions dedicades a la música, Irene Klein (Universitat de Heidelberg) aportà una visió europea a les lectures musicals dels poemes de Torres: si les seves composicions musicals es corresponen als *lieder* alemanys de finals de segle XIX i principis del XX, les seves composicions poètiques poden considerar-se poemes-*lieder*?; Mireia Lleó s'encarregà de desgranar aquesta pregunta i de desxifrar la intimitat lírica del poeta, valenta davant del seu present i humil de cara al seu futur, i Joaquim Rabaseda (ESMUC) va tancar les intervencions sobre el paper de la música en Torres amb una aportació teòrica sobre el criteri musical i la proposta estètica del poeta, basada en l'estudi de les cròniques culturals lleidatanes que aquest publicà al diari *La Jornada*. El colofó musical quedà en mans, durant la cloenda del Simposi el dia 27, de la cantautora lleidatana Meritxell Gené, qui interpretà diverses cançons del seu disc dedicat a Màrius Torres *Així t'escau la melangia*, tot intercalant-les dins el diàleg sobre la musicació dels poemes que compartí amb Salvador Escudé.

L'encavalcament de disciplines dugué els assistents a la sorra de les traduccions, on trobaren els traductors al romanès, al rus i a l'alemany de Màrius Torres. Allí, Jana Balacci Matei (editora de la Biblioteca de Cultură Catalană de l'Editorial Meronia de Bucarest) plantejà el treball de traducció com una acció paral·lela a la realitzada per l'autor a traduir, la qual, en el cas de Torres, consisteix a menar el verb cap a la fidelitat al món que vol descriure. El traductor de Torres, doncs, haurà de seguir aquesta pulsació i trobar-la en els propis batecs. Després, Olga Nikolaeva i Andrei Rodoski (Universitat de Sant Petersburg), prèvia síntesi il·lustrativa de la tradició russa en el camp de la traducció, exposaren la dificultat de traduir poesia del català al rus, tenint en compte les diferències intrínseques entre els dos idiomes en l'exercici poètic, una dificultat que compartí també Àxel Sanjosé (Universitat de Munic) i que desgranà en diversos aspectes: l'abisme que separa el context poètic de la Catalunya en què es confegiren els poemes i l'expressió alemanya actual; la voluntat de preservar, al màxim possible, les formes originals dels poemes sense afectar-ne el sentit ni l'expressió i, en relació amb això, intentar resguardar el to íntim i propi del poeta.

Els dos dies del Simposi encara donaren temps per plantejar dos aspectes més al voltant del poeta: la influència de la seva obra sobre la d'altres escriptors i l'acull que avui dia té en l'escola la seva poesia.

Quant a les primeres, Jordi Oviedo (Universitat Catòlica de València) explanà la influència de Màrius Torres en la poesia de Vicent Andrés Estellés, visible tant en el contingut (mort, malaltia...) com en la forma (tankes), mentre que Josep M. Sala-Valldaura (UdL) ho féu en l'obra de Palau i Fabre. Dominic Keown (Universitat de Cambridge), per la seva banda, examinà la profunditat de l'equiparació de la poesia de Torres amb les expressions musicals de Lluís Llach i Joan Baez als anys 60 i 70.

Moisés Selfa (UdL), Teresa Devesa i Montserrat Vilà (INS Isaac Albéniz de Badalona), i Carme Torrelles (UdL), feren importants aportacions a la didàctica de l'obra del poeta en presentar propostes de treball amb alumnes en edat escolar en què, a partir de textos poètics, aquests han de comprendre el missatge del poeta i traslladar-lo a una expressió pròpia (una altra peça literària, un text il·lustrat, una reflexió...) que els permeti adoptar la poesia com a via d'accés a la comprensió i treballar i gestionar les seves capacitats creatives.

Però, allèn de la poesia i el poeta, què en sabem de l'home? Francesc Foguet (UAB) encetà aquesta qüestió amb una anàlisi del «Pensament polític de Màrius Torres» a partir dels seus articles a la premsa periòdica i de la seva correspondència. Després d'ell, tres activitats més van complementar la visió de l'home: la donació d'un llegat, la presentació d'un llibre i una ruta literària.

Amb l'avinentsa del Simposi, Maria Bohigas, neta de Joan Sales i directora de Club Editor, va donar a la Universitat de Lleida, gràcies a la intervenció de la Càtedra, els originals de poemes i cartes que Màrius Torres havia enviat a Sales des del Sanatori de Puig d'Olena. La mateixa Bohigas va participar en la presentació del llibre *Cartes a Mahalta* publicat per la seva editorial, a cura de Meritxell Guimet i Margarida Prats, que es va fer a l'Orfeó Català el vespre del dijous, dia 26. L'estudi de la dimensió personal del poeta finalitzà amb una ruta literària pels llocs més transcendents de la seva infantesa i joventut, així com dels punts clau de la seva vida professional.

Durant el Simposi, encara, i fins unes setmanes després, es van poder veure dues exposicions d'homenatge al poeta: la de Narcís Comadira, amb quadres dels anys 1965 i 2017 inspirats per versos de Torres, i la de l'Agrupació fotogràfica de Torelló, amb instantànies fetes a partir de la sèrie de tankes del poeta.

L'epíleg del Simposi quedà en mans del dialectòleg Joan Veny amb la conferència «La llengua de Màrius Torres», primer assaig de sistematització global dels trets lingüístics del nostre poeta.

Benjamí BATLLE
Universitat de Lleida

Festa acadèmica en homenatge a Brian Mott (Universitat de Barcelona, 7 de novembre de 2017). — Dimarts, 7 de novembre de 2017, de set a nou del vespre, la Sala de Professors de la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona va acollir una festa acadèmica que s'incloua en les diverses activitats organitzades en el marc dels cursos «Occità dins del seu context romànic» i «Orígens i formació de les llengües romàniques», assignatures impartides pels professors José Enrique Gargallo i Joan Fontana, respectivament.

L'acte va constar de tres parts: en primer lloc, José Enrique Gargallo va presentar el ponent, Brian Leonard Mott, professor honorífic de la UB, al qual lliga una amistat nascuda els anys vuitanta precisament de l'amor que ambdós professen per la parla aragonesa de la Vall de Gistau (comarca del Sobrarb, província d'Osca). La sentida combinació d'elements lingüístics i humans de què va fer gala el presentador va tenir continuïtat en la ponència del professor Mott (*De Londres a Gistaín. Vivencias de un londinense chistabino en Aragón*), que, des de l'experiència adquirida al llarg dels anys, va desgranar la seva fructífera relació amb el gistaví, part nuclear del seu devenir vital des que va trepitjar per primera vegada la Vall de Gistau amb gairebé 22 anys; relació que ha originat treballs acadèmics de referència com ara un diccionari gistaví-castellà (i viceversa) o bé una gramàtica gistavina.

La festa acadèmica es va cloure amb l'actuació del grup *Chundarata* (adscriu al *Centro Aragones* de Barcelona, amb seu al carrer de Joaquín Costa, 68), que va interpretar estimulants can-